

Stichtingsdag 17 november Tim Boyd

Tim Boyd is International President van The Theosophical Society (Adyar).

Dit artikel verscheen onder de titel *Foundation Day - 17 November* in het tijdschrift *The Theosophist*.

Zeventien november is voor ons als leden van The Theosophical Society (Adyar), verder afgekort als TS, een speciale dag. Als we dieper nadenken over de betekenis en de waarde van ons lidmaatschap, beseffen we dat, terwijl het voor ons prachtig is deze dag te vieren en te gedenken, de werkelijke waarde van 17 november is dat op dat speciale moment een bewustzijnsbeweging van start ging. Dit is een beweging die onze wereld diepgaand heeft beïnvloed, hoewel we de diepte en reikwijdte van haar effecten slechts vaag onderscheiden.

Als we proberen vast te stellen wat deze beweging en haar introductie in de wereld heeft betekend, is één van de moeilijkheden voor ons dat we geen greep hebben op de context waarin de TS ontstond. Levend in de eenentwintigste eeuw en terugkijkend naar 1875, hebben we het gevoel dat we veel dingen helder zien, maar misschien is dat niet zo. Een deel van de schoonheid van deze herdenkingsdag is dat we onszelf de kans bieden op twee dingen. Ten eerste een uitdrukking van dankbaarheid voor het feit kennis gemaakt te hebben met iets van grote waarde. Ten tweede een herinnering aan de levens van grootse mensen en het effect dat zij op de wereld hebben gehad.

Pas vorig jaar realiseerde ik mij dat 17 november 'stichtingsdag' (Foundation Day) werd genoemd. In de Verenigde Staten werd het altijd 'stichtersdag' (Founders Day) genoemd. De focus was altijd gericht op de individuen, de mensen die deze vereniging hebben gesticht. Ik denk dat de term stichtingsdag correcter is; het is breder. Het proces omvat drie aspecten, namelijk de stichters, het stichten en de werkelijke stichting die plaatsvond, maar het is natuurlijk goed om te beginnen met de herinnering aan de mensen die erbij betrokken waren.

Iedereen is het erover eens dat Henry Steel Olcott en Helena Petrovna Blavatsky (HPB) een paar 'karakters' waren. Zij hadden levens die een rijkdom bevatten die voor ons ongekend zou zijn. Zij werd in Rusland geboren in een adellijke familie. Tijdens haar jeugd was zij omringd door allerlei vreemdsoortige gebeurtenissen. Vanaf haar geboorte was zij zeer helderziend en zag zij altijd dingen die anderen niet zagen. Ze was beroemd om de betoverende verhalen over haar innerlijke werelden. Vaak werd zij aangetroffen met haar vriendjes die op het puntje van hun stoel zaten, beangstigd door de dingen die, naar zij beschreef, hen schenen te omringen. Ze had verbeeldingskracht en ook 'zienerskracht'.

Vroeg in haar leven was zij zich bewust van de aanwezigheid van een lange man met donkere huidskleur, die een machtige persoon leek te zijn. Altijd als zij hem nodig had verscheen deze man voor haar. Ze wist dat hij een hoger wezen was, een gids en beschermer. Hoewel de jonge HPB zijn uiterlijke gestalte en zijn karaktereigenschappen kon beschrijven, zag zij hem nooit in zijn fysieke lichaam, tot haar twintigste levensjaar..

Op haar zeventiende liep zij van huis weg en begon een leven van opmerkelijke reizen en studies, die haar rond de wereld dreven. Ze trouwde een man op grond van een uitdaging. Het geijkte verhaal is dat HPB's gouvernante haar zei dat 'zelfs de oude Blavatsky', een man die tweemaal zo oud was als zij, 'niet met haar zou trouwen' gezien haar eigenzinnige en onstuimige karakter. Binnen drie dagen was zij verloofd en direct daarna getrouwd. Pas toen ontdekte ze wat ze had gedaan, en ze wilde ontsnappen. Haar oplossing was het land te verlaten. Ze stapte aan boord van een schip op weg naar Constantinopel en vervolgens naar Egypte. De rest van haar leven bestond uit reizen, van plaats naar plaats. Waar ze ook terecht kwam vulde zij haar leven met het zoeken naar occulte wijsheid, naar de aanwezigheid van diepere kennis en verborgen zaken.

Op haar twintigste verjaardag in Londen ontmoette ze voor het eerst lijfelij de man die zij tijdens haar jeugd helderziend had gezien. Hij bleek de man te zijn die ons bekend is als Mahatma Morya. Ze had de gelegenheid om met hem te spreken en tijdens dat gesprek werd de loop van de rest van haar leven geschilderd; zij kon daar al dan niet voor kiezen. Haar werd duidelijk gemaakt dat haar leven niet gemakkelijk zou zijn; dat het gevuld zou zijn met beproevingen, teleurstellingen, maar dat het uiteindelijk de moeite waard zou zijn. De komende veertig jaar was dit het soort leven dat zij zou leiden. Zij stierf op zestigjarige leeftijd.

Het is opmerkelijk te bedenken dat wat wij nu kennen als de originele theosofische literatuur, de vele boekdelen van HPB's geschriften, werd geschreven tussen 1875 en haar dood in 1891. Zestien jaren brachten duizenden pagina's en talrijke boekdelen wijsheidsleringen voort die na haar dood voortleven. Zij was in dat opzicht opmerkelijk. De hoeveelheid ons bekende reizen die zij maakte was minstens zo opmerkelijk.

De afgelopen jaren maak ik als International President veel reizen, naar India en andere plaatsen, en soms klaag ik erover dat het zo moeilijk is om naar het vliegveld te gaan, gefouilleerd te worden, opgewassen te zijn tegen al het reizen en rondtrekken, soms twintig uur of langer om je bestemming te bereiken. Haar reizen brachten haar door heel Europa, Canada, de Verenigde Staten, Zuid-Amerika, Tibet en India. Dit is al heel wat in 2015, maar eind negentiende eeuw reisde zij per stoomboot, per ossenwagen, te paard, in een overdekte goederenwagon, per trein, (soms zelfs op een olifant!), door de hele wereld! Het is ongelooflijk, maar dit was het leven dat zij leidde.

Haar tegenhanger bij deze theosofische krachtsinspanning, kolonel Henry Steel Olcott, was een in New Jersey geboren Amerikaan. Toen hij een teenager was, belandde zijn familie in moeilijke omstandigheden. Hij ging bij zijn oom en tante in Ohio wonen en raakte bijzonder geïnteresseerd in landbouw. Veel mensen zijn zich niet bewust van het feit dat hij, buiten de TS, vooral wordt herinnerd door zijn werk op het gebied van wetenschappelijke landbouw. Voor zijn werk op dat specifieke terrein werden hem professoraten en hoge ambtelijke posities aangeboden, want hij was een zeer geavanceerde wetenschappelijk onderzoeker.

Het was een bijzondere tijd in de Verenigde Staten (VS). Hij was een jonge man tijdens de burgeroorlog, waarin van iedere vijftig mensen in het land er één stierf. In 1855 gaven de gegevens van de volkstelling in New York aan dat de helft van alle sterfgevallen kinderen waren, jonger dan vijf jaar. Iedereen had in zijn omgeving stervende burens, vrienden en familieleden; niemand bleef daarvoor gespaard. Het was in die tijd dat de geweldig invloedrijke beweging, spiritualisme genoemd, opkwam. Deze was zó opzienbarend, dat wij het niet eens kunnen bevatten.

Iedere krant in de VS publiceerde artikelen over dingen die in spiritistische séances plaatsvonden. Er was een groeiende wens om contact te leggen met alle geliefde personen die plotseling door de oorlog en andere oorzaken werden opgeëist. Op dat moment kwam het antwoord van de spiritualistische beweging (Spiritualistic Movement) die het voortbestaan van een bewust leven na het graf leek te bevestigen. Noodzakelijkerwijs trok deze beweging veel mensen aan die bedriegers waren, maar tegelijkertijd bracht zij reële, onverklaarbare fenomenen aan het licht. Kolonel Olcott raakte betrokken bij het onderzoek naar deze fenomenen, en hij was een vasthoudend onderzoeker. Tijdens de burgeroorlog werd hij opgeroepen om corruptie in het Amerikaanse leger en de marine (US Army and Navy) uit te roeien en men zei dat zijn werk voor het leger waardevoller voor de oorlogsinspanning was dan het winnen van een grote slag. Hij was zowel onderzoeker als wetenschapper. Hij richtte zijn aandacht dus op deze spiritualistische fenomenen en op die manier ontmoetten HPB en Olcott elkaar voor het eerst.

Twee broers op een kleine boerderij in Vermont hadden een serie zeer buitengewone voorvallen laten zien: tafels die ophoog kwamen, materialisatie van voorwerpen, geluiden die uit de muren kwamen, boodschappen van overledenen. Kolonel Olcott ging erheen om onderzoek te doen en over zijn bevindingen verslag te doen in een grote krant van de stad New York. Dit was de plek waar hij en HPB hun eerste kennismaking hadden. De eerste kennismaking ontstond toen hij haar een vuurtje voor haar sigaret gaf en in het Frans met haar sprak. (Noot redactie: In zijn *Old Diary Leaves, Oude Dagboekbladen*, schreef hij daarover: *Our acquaintance began in smoke, but it stirred up a great and permanent fire*. Onze ontmoeting begon in rook, maar het wekte een groot en permanent vuur op.)

Na hun samenkomst in de stad New York, verzamelden zij een groepje leidinggevende intellectuelen, wetenschappers en mensen met verschillende achtergronden om zich heen; allemaal mensen die geïnteresseerd waren in de innerlijke werelden, deze bestudeerd hadden en die aange trokken werden tot HPB omdat zij deze verschijnselen desgevraagd kon tonen. Vanuit deze groep kwam het besluit om een vereniging op te richten die enkele van deze denkbeelden kon bestuderen en deze kon bewijzen of weerleggen. Zij kwamen bijeen, stelden een handvest op en op 30 oktober wilden zij de statuten en de oprichtingsakte van de organisatie, genaamd The Theosophical Society, bekend maken. Op die datum was echter de preambule van de statuten nog niet compleet, zodat de oprichting werd verschoven naar 17 november.

We denken vaak dat de tijd waarin wij nu leven, een tijd is van grote en snelle veranderingen. Niemand zal dit tegenspreken, maar in 1875 was ook sprake van een tijd van significante verandering en verwarring. Aan alle horisonten leek de grond onder de voeten van de mensen weg te zakken. Politiek gezien vielen overal ter wereld de geaccepteerde vormen van bestuur in duigen, zoals monarchieën, vorstendommen met een koning of koningin die honderden jaren hadden bestaan. Plotsklaps kwam een nieuwe politieke ordening van republieken en democratieën op. De wetenschap van alledag kwam met nieuwe ontdekkingen die de hoofden van de mensen van die tijd op hol brachten. Charles Darwin's evolutietheorie bracht ieders gedachten in verwarring. Religieus en sociaal denken werd beïnvloed door de evolutionaire ideeën over 'the survival of the fittest'. Deze riepen ertoe op om de beweringen van de christelijke kerk over de aard van de schepping ter discussie te stellen. Elektromagnetisme en radioactiviteit, vandaag zo normaal voor ons, waren juist ontdekt. De ene wetenschappelijke ontdekking na de andere viel als een legpuzzel in elkaar. Het was voor velen een zeer verwarrende tijd aan het worden.

Dit was de tijd dat de godsdienst met de wetenschap streed om de hoofden en harten van de mensheid – en een zeer materialistische wetenschap won. De beide polen waartussen de TS navigeerde waren de wetenschap,

geworteld in basaal materialisme, en de religie die een verachtelijk bijgeloof eiste. Wat steeds weer gebeurt op het moment dat een 'nieuwe waarheid' wordt geopenbaard is algemeen bekend. Men zegt dat dan drie processen plaatsvinden. Ten eerste: de 'nieuwe waarheid' wordt belachelijk gemaakt en afgewezen. Zij is te verschillend van, en te zeer in strijd met de geaccepteerde normen om enige vorm van acceptatie te ontmoeten. Dit gebeurt in de wetenschappelijke wereld waar bijvoorbeeld zelfs een zo grote pionier als Albert Einstein niet in staat was het ondermijnen van geaccepteerde wetenschappelijke basisveronderstellingen door de bevindingen van de opkomende kwantumfysica te accepteren. De theosofische waarheden die naar voren kwamen werden evenzo afgewezen. Ten tweede: de 'nieuwe waarheid' wordt heftig bestreden en tegengewerkt. Ten derde: uiteindelijk wordt zij geaccepteerd en als zo vanzelfsprekend, zo overduidelijk, beschouwd dat het voor wie dan ook onmogelijk is haar in twijfel te trekken.

In de theosofische wereld hadden we de introductie van ideeën dat de mens veel meer is dan wat we met onze ogen zien, dat er een multidimensionaal universum bestaat waarin wij leven, dat dit kan worden aangetoond, en dat er verborgen krachten in ieder mens schuilen die gecultiveerd kunnen worden. Dit waren 'nieuwe waarheden' die te heftig waren om simpelweg te accepteren. Dat er één fundamentele universele bron is waar alle religies aan ontspruiten, is ook te veel om te bevatten. In 1875 was de idee dat een universele broederschap van de mensheid bestaat volledig in strijd met de gewone manier van denken. Nog maar tien jaar eerder stond de wet in de Verenigde Staten de ene mens toe om de ander als een slaaf te bezitten – zolang de slaaf iemand van Afrikaanse afkomst was. Hoewel slavernij niet de gebruikelijke gang van zaken was, hadden Europese koloniale machthebbers in India, Afrika, Zuid Amerika en andere plaatsen op de wereld heel duidelijke ideeën over hun raciale en culturele superioriteit ten opzichte van de mensen waarover zij heersten. 'universele broederschap' was een revolutionair idee.

De stichters die dit baanbrekende werk in de VS begonnen, kwamen uiteindelijk naar India waar de TS floreerde. Toen zij naar India vertrokken, grapte kolonel Olcott in de stad New York dat hij graag de kroonluchter uit de kamer waar zij samenkwamen wilde meenemen, omdat deze kroonluchter bij zo vele bijeenkomsten de enige aanwezige 'persoon' was. Wat met veel verwachtingen was begonnen, was namelijk als een nachtkaaars uitgegaan: in de VS was de tijd voor de TS nog niet rijp. Alleen in India kwam de TS tot leven en verspreidde zich over de wereld.

De theosofische beweging en traditie waarover we spreken haalt haar leven uit wat soms de 'wortelloze wortel' wordt genoemd – de 'ene traditie' die onder het oppervlak altijd aanwezig is, als steun voor de verschillende spirituele tradities die periodiek in verschillende tijdperken en culturen verschijnen. Op de ene plek verschijnt hij en je hebt de Veda's; op een

